

Asia: VN/17651/2021

Lainsäädännön jälkiarvioinnin kehittäminen valtioneuvostossa

1. Jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet

Tulisiko kaikista lainsäädäntöhankkeista tehdä jälkiarviointi? Perustele.

ei

Jos jälkiarviointi toteutettaisiin vain osasta lainsäädäntöhankkeita, millaisin kriteerein jälkiarvioitavat lainsäädäntöhankkeet tulisi valita?

Näkemyksemme mukaan kaikkia lainsäädäntöhankkeita (sekä säädöksittäin että laajempina kokonaisuuksina) tulisi lähtökohtaisesti aina jälkiarvioida, koska lainsäädännön muutoksia tehdään aina jostain syystä. Jälkiarvioinnin laajuus tulisi kuitenkin suhteuttaa lainsäädäntöhankkeen merkittävyyteen, jolloin pakostakin osa hankkeista jää ilman aitoa jälkiarviointia.

Tulisiko lainsäädännön jälkiarviointia tehdä säädöksittäin vai laajempina kokonaisuuksia? Perustele.

muulla tavoin, miten? [Sekä säädöksittäin että laajempina kokonaisuuksina, tilanteesta riippuen]

Pitäisikö jälkiarvioinnin tekemistä suunnitella jo lain laadintavaiheessa? Miten?

On erittäin tärkeää, että jälkiarviointi suunnitellaan jo lain laadintavaiheessa. Lainsäädäntöprosessia tulisikin muuttaa niin, että lainsäädännön vaikutusten jälkiarvioinnin suunnitelma on pakollinen osa lakiesityksiä.

Jälkiarvioinnin onnistumiseen liittyy suuri määrä yksityiskohtia, joista täytyy tehdä linjauksia jo lain laadintavaiheessa. Päätettäviä asioita ovat mm. lainsäädännön tavoitteita kuvaavat mittarit, tilastoaineiston keräämiseen liittyvät seikat ennen muutoksia sekä varsinaisen uudistuksen toteuttamisen eri vaihtoehdot, jotka lopulta mahdollistavat jälkiarvioinnin vaikuttavuusanalyysin (esim. vaiheittainen käyttöönotto, ryhmien tarkat kriteerit, satunnaistaminen). Tämä työprosessi vaatii sekä arviointiin liittyvää erityisosaamista että lainsäädännön sisällöllistä tuntemusta.

Jälkiarvioinnin suunnitelman tekemisen vastuu voisi sisältyä lakia valmistelevan tahon tehtäviin, joka voisi myös hyödyntää suunnittelussa ulkopuolisia tahoja (esim. tutkimuslaitokset). Varsinainen suunnitelma tulisi kuitenkin hyväksyttävä keskitetyllä taholla, jolla näin varmistetaan suunnitelmien laatu ja toteuttamiskelpoisuus.

2. Jälkiarviointien resursointi ja toteutus

Miten jälkiarvioinnit tulisi rahoittaa ja resursoida?

Jälkiarviointien rahoitus voisi tapahtua usean kanavan kautta riippuen koordinoivan tahon päätöksistä varsinaiseen jälkiarvioinnin laajuuteen liittyen. Pääasiallinen rahoitus tulisi ministeriöstä. Mikäli kyseessä olisi vaativampi jälkiarviointi, jonka toteutusta koordinoitaisiin valtioneuvostosta, rahoitus voisi tulla erillisestä jälkiarviointiin varatusta kassasta.

Miten jälkiarviointeja tulisi toteuttaa?

Jälkiarviointeja voidaan tehdä monin eri tavoin lainsäädäntöhankkeen sisällöstä riippuen. On kuitenkin tärkeää, että jälkiarviointi tapahtuu etukäteen tehdyn suunnitelman mukaisesti, millä varmistetaan, että mittarit eivät muutu lainsäädännön tuloksia mukailevaksi. Käytännössä jälkiarviointeja toteuttavia tahoja voisivat olla itse ministeriöt, toimintaa keskitetysti koordinoiva taho ja eri tutkijayhteisöt (tutkimuslaitokset ja yliopistot).

Miten varmistetaan jälkiarviointien laatu?

On tärkeää, että jälkiarviointi tapahtuu etukäteen tehdyn suunnitelman mukaisesti, millä varmistetaan, että mittarit eivät muutu lainsäädännön tuloksia mukailevaksi.

Miten voitaisiin lisätä yhteistyötä tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa lainsäädännön jälkiarvioinnissa?

Tutkijoiden ja tutkimuslaitosten mielenkiintoa jälkiarviointiin voidaan lisätä panostamalla jälkiarviointisuunnitelmien laatuun (sis. aineistojen saatavuus) ja resursoimalla jälkiarviointeihin liittyvää tutkimustyötä. Laadukkaat jälkiarviointisuunnitelmat mahdollistavat merkittävien tieteellisten julkaisujen tuottamisen. Olisikin syytä harkita sitä mahdollisuutta, että mikäli jälkiarviointisuunnitelman tekemiseen on käytetty tietyn tutkijaryhmän osaamista, sama tutkijaryhmä olisi etusijalla varsinaisen jälkiarvioinnin tekemisessä.

3. Jälkiarviointien koordinointi

Tulisiko jälkiarviointien tekemistä koordinoida valtioneuvostossa? Perustelee.

kyllä [Näkemyksemme mukaan on välttämätöntä, että päätökset jälkiarvioinneista sekä niiden laajuudesta tehdään keskitetysti ja itsenäisesti erillään poliittisesta päätöksenteosta sekä varsinaisesta lakia laativasta ministeriöstä. Jälkiarvioinnin kohde tai prosessiin osallistuneet eivät saisi vaikuttaa arvioinnin mittareihin tai tuloksiin. Tällä tavoin arviointiprosessi on mahdollisimman objektiivinen. Luonteva paikka koordinaatiovastuulle olisi valtioneuvoston kanslia. Kyseisen koordinoivan tahon tulisi olla mahdollisimman itsenäinen ja hyvin resursoitu.]

Miten mahdollinen koordinointi tulisi toteuttaa? Perustelee.

ulkopuolisen tahon toimesta

Millaisia tehtäviä koordinaatioon tulisi sisällyttää?

Koordinoiva taho päättäisi i) jälkiarvioinnin tekemisestä ja laatisi tähän liittyvät kirjalliset perustelut sekä ii) valvoisi jälkiarviointisuunnitelmien laatua, ja tarvittaessa palauttaisi niitä uudelleen

valmisteluun. Tämän lisäksi voitaisiin harkita sitä, tulisiko koordinoivan tahon päättää, kuka lopulta tekee jälkiarvioinnin. Tämä mahdollistaisi sen, että osa jälkiarvioinneista tehtäisiin ministeriössä (ministeriön omalla rahoituksella) ja osa erillisellä jälkiarviointiin varatulla rahoituksella. Tällöin vaativimmat ja yhteiskunnallisesti merkittävimmät jälkiarviointit voitaisiin siirtää ministeriöistä valtioneuvoston vastuulle. Tässäkin asiassa ideaalitalanne kuitenkin on, että arvioinnit kokonaisuudessaan tapahtuvat muun kuin lakia laatineen toimijan toimesta. Keskitetty prosessi myös auttaisi kehittämään arviointia jatkuvasti.

4. Jälkiarviointien hyödyntäminen ja avoimuus

Miten varmistetaan jälkiarviointien hyödyntäminen?

Eri lainsäädäntöhankkeet ja näihin liittyvät päätökset jälkiarvioinnin toteuttamisesta tulisivat olla helposti ja keskitetysti löydettävissä. Näin tehtäisiin kansalaisille näkyväksi koko lainsäädäntöprosessi ja mahdolliset syyt siihen, miksi osasta lakihankkeita ei tehdä jälkiarviointia. Avoimuus tukisi jälkiarvioinnin kehittämistä.

Jälkiarvioinnin toteuttamiseen liittyvä aikaperiodi voi olla myös pitkä, ja jo tästä syystä olisi tärkeää, että kaikki erilainen materiaali säilyy keskitetysti jokaista lainsäädännön hanketta koskien ja olisi helposti löydettävissä. Jälkiarvioinneista informoiminen mahdollistaa sen, että kansalaiset voisivat tarkistaa lainsäädäntöön liittyviä tietoja yhdestä luotettavasta lähteestä.

Miten varmistetaan jälkiarviointien avoimuus ja läpinäkyvyys?

-

Tarvitaanko erityinen internet-sivusto, jossa informoidaan jälkiarvioinneista? Perustele.

en osaa sanoa

Mitä tällaisen sivuston tulisi sisältää?

-

Onko joitain muuta mitä jälkiarviointien kehittämisessä tulisi huomioida?

-

Karhunen Hannu
Palkansaajien tutkimuslaitos - Ohto Kanninen Palkansaajien tutkimuslaitos